

**Durmuş Hocaoğlu**

## **Dil’de Olmayan, Düşünce’de De Yoktur**

Yeniçağ, “Analiz”, 03 Eylül 2006, Pazar., s.12  
“Analiz” Sıra No: 438; 2006-099; Eylül-02

**YENİÇAĞ**

İtalyan estetik filozofu Benedetto Croce (1866 - 1952), “... ifade insanın her çeşit manifestation’unu, hatibin, müzisyenin ve daha diğerlerinin manifestation’larını içine alır” demekle, İnsan’ın “insan olarak” ortaya koymuş olduğu bütün eserlerini kastetmektedir; söz gelimi Süleymâniye ve Selimiye Sinan’ın eseri olmakla O’nun ifâdesi, yâni mîmarlık kaabiliyetinin taşlaşmış mücessem varlık hâline dönüşmüş şekli olmaktadır. Bunu tamamlayan, “Sezgi ile bilmek, ifade etmektir; ve ifade etmekten başka bir şey değildir” ifâdesi ise, Sezgi’nin (Intuition) Akıl ve Duyular yanında meşrû ve mûteber bir bilgi kaynağı olarak kabûl edilmesi için mücâdele eden bu estetikçinin bilgi ile ifâde arasında kurmuş olduğu daraltılmış râbitadır. Burada Croce’nin kullanmış olduğu şekliyle “bilgi” kavramı “sezgi bilgisi” şeklinde sınırlandırılmıştır; ancak, bu hükmün, en kapsayıcı şekliyle her türden bilgi için geçerli olduğunu şüphesizce kabûl edebiliriz. Öyleyse, bu râbitanın kapsama alanı genişletilebilir ve genişletilmelidir de: Bunun için de cümledeki “sezgi”nin ihraç edilmesiyle “**bilmek, ifâde etmektir**” hükmüne ulaşırız.

Artık elimizde İnsan’ın “insanlık” değeri için en sağlam kıstaslardan birisine ulaşmak için bir rehberimiz vardır: İfâde, yâni mücessem eser.

Her müessîrin, eserinde ortaya koyduğu şey, kendisidir ve bu bir dildir, bir lisan, bir konuşma; bunun içindir ki en büyük müessîr, en büyük fâil olan Tanrı, şahıs ismi ile Allah, eser(ler)i ile kendisini manifeste eder ve konuşur; bu, ekserî hâllerde harfsiz ve kelimesiz olur, nâdiren de harfli ve kelimeli. İlki herkes, en geniş mânâsıyla her varolan için, daha dar mânâsıyla her idrâk sâhibi (müdrîk) muhâtab içindir, ikincisi ise kendisinin seçip tâyin ettiği “elçiler” (Resûller) ile olan konuşmasıdır ve aslında hepsi de kadem-kademe birer vahydir.

İmdi, Bilgi ve ifâde arasındaki genişletilmiş bu râbitanın mefhûm-u muhâlifinden hareketle, diyebiliriz ki, **ifâde edil(e)meyen şey, bilin(e)meyen şeydir.**

Binâenaleyh, kişi kendisi eserinde ortaya kor; yine mefhûm-u muhâlifinden hareketle diyebiliriz ki, ortaya nice eser konmuşsa kişi o kadar “kişi”dir; tıpkı Ziya Paşa’nın şu hikmet yüklü beytinde ifâde edildiği gibi: “*Âyinesi iştir kişinin lâfa bakılmaz / Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde*”. Ortada eser olarak tecessüm etmeyen bir “şey”, yâni bir ifâde yok ise, müessîr de yoktur. Eser bir dildir, dil yok ise konuşan da yoktur. Bundan ötesi, bir zehabdır, bir hayâl-i ham, bir vehim. Nitekim, Croce de bunu, şöyle dile getirir [*Estetik.*, s.122, pr: 1]: “*Tıpkı para bakımından zengin olduğunu sanan bir insanın aritmetik tarafından yalanlanarak cezalandırılması gibi (aritmetik, servetinin ne kadar tuttuğunu ona ispat eder), aynı şekilde, düşünce ve fantazi tasavvurları bakımından zengin olduğunu sanan bir insan, eğer ifade etmedeki*

*yetisizliğini aşmaya zorlanacak olursa, gerçekliğe toslayacaktır. Biz birinciye “say” diye bağırırız; ikinciye “konuş”, işte kalem al ve kendini ifade et deriz.”* Evet: Tıpkı kendisinin bir dev olduğunu iddia eden bir cücenin metre çubuğu tarafından tekzîb edilmesi gibi! Aksi iddialara açık kapı biralırsa buradan nice şöhret-i kâzipler, sahtekârlar, şarlatanlar elini kolunu sallayarak geçeceği için, mükemmel bir kıstas! Filhakîka, biz de kendisinde bir matematik dehâsının bulunduğunu idda edenlere de “mâdem öyle; işte kalem işte kâğıt, işte problem, buyur bakalım; buyur da dehânı görelim” der ve notunu veririz: Kâğıtta gördüğüm ne ise sen O’sun! Tıpkı, Süleymaniye’de gördüğüm ne ise Sinan’ın O olması gibi.

İmdi, artık, “**ifâde edil(e)meyen şey, bilin(e)meyen şeydir**” hükmünü Dil’e dönüştürerek diyebiliriz ki: “**Dile getirilemeyen şey, düşünülemeyen şeydir.**” Yâni, Dil ile ifâde edilemeyen şey, düşünülemeyen şeydir; Aristoteles’in dediği gibi: “**Dil’de olmayan, Düşünce’de (de) yoktur.**”

